

Ewa SZAFRANIEC-SILUTA*

SPECYFIKA DZIAŁALNOŚCI A SPRAWNOŚĆ DZIAŁANIA PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM PRZEDSIĘBIORSTW ROLNICZYCH

(Streszczenie)

W opracowaniu dokonano oceny sprawności działania przedsiębiorstw w Polsce. Szczególną uwagę poświęcono jednostkom z sektora rolnego, które porównano z podmiotami zajmującymi się przemysłem, handlem oraz ogółem przedsiębiorstw objętych badaniem w ramach Bilansowych wyników finansowych podmiotów gospodarczych w latach 2006–2014. Celem badań, których wyniki przedstawiono w artykule, jest ocena znaczenia specyfiki działalności przedsiębiorstw z wybranych sekcji PKD dla sprawności ich działania. Badane przedsiębiorstwa z sektora rolnego wykazują niską sprawność działania, zarówno w zakresie wykorzystania aktywów trwałych i obrotowych, jak i odnośnie do źródeł finansowania. Analizowane wskaźniki dla omawianych przedsiębiorstw osiągnęły niższy poziom zarówno w stosunku do jednostek posiadających podobną strukturę majątku (przedsiębiorstwa przemysłowe), jak i tych, które wykorzystują przede wszystkim aktywa obrotowe do swej działalności (przedsiębiorstwa handlowe). Poziom wskaźników uzyskanych przez analizowane grupy przedsiębiorstw jest zróżnicowany.

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwa rolnicze; sprawność działania; specyfika działalności

Klasyfikacja JEL: G32

1. Wstęp

Każde przedsiębiorstwo prowadzące działalność podejmuje decyzje finansowe, inwestycyjne oraz operacyjne. W literaturze z zakresu finansów przedsiębiorstw toczy się dyskusja na temat czynników kształtujących te decyzje. Specyfika działalności nazywana także specyfiką branży czy też specyfiką sekcji PKD jest

---

* Dr, Politechnika Koszalińska, Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Finansów; e-mail: ewa.szafraniec@tu.koszalin.pl

czynnikiem, który pojawia się w wielu klasyfikacjach dotyczących determinant wyboru źródeł finansowania¹, poziomu oraz struktury procesów inwestycyjnych, a także podstawowej działalności badanych podmiotów². Przedmiotem badań, których wyniki zaprezentowano w niniejszym artykule, jest znaczenie teże specyfiki dla sprawności działania przedsiębiorstw, która odzwierciedla aktywność gospodarczą przedsiębiorstw w zakresie efektywności wykorzystania zasobów materialnych oraz źródeł finansowania badanych podmiotów³. W toku prowadzonych prac badawczych udowodniono, że przedsiębiorstwa rolnicze wykazują szczególną specyfikę funkcjonowania w zakresie decyzji bieżących, inwestycyjnych oraz finansowych⁴.

Celem badań, których wyniki przedstawiono w artykule, jest ocena znaczenia specyfiki działalności przedsiębiorstw z wybranych sekcji PKD dla sprawności ich działania. Szczególnym zainteresowaniem objęto przedsiębiorstwa rolnicze.

2. Specyfika działalności przedsiębiorstw rolniczych

Działalność rolnicza opiera się na trzech podstawowych czynnikach produkcji: ziemi, pracy oraz kapitale. Ziemia odgrywa szczególną rolę w funkcjonowaniu każdej jednostki z sektora rolnego. Kształtuje ona cykl wydatków, dochodów rolniczych oraz produkcji żywności, a jednocześnie jej zasoby są ograniczone. Ziemia jest szczególnym czynnikiem, odmiennym od pozostałych środków produkcji. R. Marks-Bielska⁵ podaje, iż ziemia wykazuje trzy podstawowe cechy: nieruchomość (nieprzenoszalność, niemobilność), niepowiększalność oraz niezniszczalność. Pierwsza z cech powoduje, iż analizowany czynnik produkcji w rolnictwie może być nieefektywnie wykorzystywany. Ponadto należy podkre-

¹ Por.: **D. Zawadzka**, *Struktura kapitału przedsiębiorstwa*, w: **A. Bielawska** (red.), *Nowoczesne zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 84–86.

² Por.: **G. Łukasik**, *Podstawy nowoczesnego zarządzania finansami przedsiębiorstwa*, w: **A. Bielawska** (red.), *Nowoczesne zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 14.

³ **M. Sierpińska, T. Jachna**, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 177.

⁴ Szerzej: **D. Zawadzka, J. Sobiech** (red.), *Wzrost i alokacja aktywów finansowych i rzeczowych rolników (przedsiębiorstw rolniczych i gospodarstw domowych) Pomorza Środkowego*, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2014.

⁵ **R. Marks-Bielska**, *Rynek ziemi rolniczej w Polsce – uwarunkowania i tendencje rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2010, s. 24–31. Por.: **W. Ziętara**, *Organizacja gospodarstw rolniczych*, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa 1984, s. 32–34.

ślić, iż zarówno zasoby pracy, jak i kapitału w przedsiębiorstwie rolniczym można pomnażać w zasadzie bez ograniczeń, natomiast zasoby ziemi są ograniczonym środkiem produkcji w rolnictwie – nie są powiększalne. Fakt ten, jak podkreślają A. Grzelak⁶ oraz R. Kata⁷, wpływa na małą elastyczność podaży na zmiany cen. Realokacja ziemi oraz związanych z nią innych aktywów produkcyjnych, takich jak na przykład budynków inwentarskich, jest ograniczona stosunkami własnościowymi, często specyficznymi dla danego regionu. Alternatywą dla ograniczenia niemobilności ziemi jest dzierżawa gruntów rolnych, która umożliwia zwiększenie efektywności produkcji bez konieczności dokonania inwestycji polegającej na zakupie ziemi rolniczej. Ostatnia z cech przytoczona przez R. Marks-Bielską, a zatem niezniszczalność, oznacza, że przy racjonalnie prowadzonej działalności jakość ziemi nie ulega zniszczeniu.

Badania na temat relacji między czynnikami produkcji w rolnictwie oraz wpływem na efektywność ich wykorzystania przeprowadzili m.in. J.-C. Randrianarisoa⁸, B. Minten, C. Echevarria⁹, V. Eldon Ball, W.A. Lindamood, R. Nehring, C.S.J. Mesonda¹⁰. Z badań tych wynika, że relacje te zmieniają się głównie z uwagi na postęp techniczny. Konsekwencją zachodzących zmian w rolnictwie jest zmiana struktur sił wytwórczych, co oznacza, iż system produkcji przekształca się z pracochłonnego na kapitałochłonny¹¹. Fakt ten jest ściśle związany z przemianami społecznymi, demograficznymi, zachodzącymi na obszarach wiejskich, ale także wynika z wymogów technologicznych i ekologicznych stawianych przedsiębiorstwom rolniczym. Modernizacja tych jednostek polega na wpro-

⁶ **A. Grzelak**, *Związki gospodarstw rolnych z rynkiem w Polsce po roku 1990. Próba określenia intensywności i efektywności*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2008, s. 20–24.

⁷ **R. Kata**, *Endogeniczne i instytucjonalne czynniki kształtujące powiązania finansowe gospodarstw rolnych z bankami*, Prace Naukowe Wydziału Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Seria: Monografie i Opracowania nr 14, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2011, s. 32–36.

⁸ **J.-C. Randrianarisoa**, **B. Minten**, *Agricultural Production, Agricultural Land and Rural Poverty in Madagascar*, FOFIFA/Cornell University, Working Paper, September 2001, s. 1–46.

⁹ **C. Echevarria**, *A Three-Factor Agricultural Production Function: The Case of Canada*, *International Economic Journal* 1998/12/3, s. 63–75.

¹⁰ **V. Eldon Ball**, **W.A. Lindamood**, **R. Nehring**, **C.S.J. Mesonda**, *Capital as a Factor of Production in OECD Agriculture: Measurement and Data*, *Applied Economics* 2008/40/10, s. 1253–1277.

¹¹ **R. Michałek**, *Uwarunkowania kształtujące model współczesnego rolnictwa*, *Problemy Inżynierii Rolniczej* 2013 (VII–IX)/3(81), s. 18.

wadzeniu nowych technologii¹² w produkcji roślinnej oraz zwierzęcej poprzez zakup nowoczesnych środków technicznych.

A. Czyżewski oraz S. Stępień¹³ wymieniają cechy działalności rolniczej, które są jednocześnie przyczynami wahań poziomu cen i produkcji, mogą zatem one determinować także sprawność działania przedsiębiorstw z sektora rolnego. Zdaniem autorów produkcja rolnicza uzależniona jest w dużym stopniu od warunków atmosferycznych; posiada biologiczny charakter, co wpływa także na opóźnienia reakcji przedsiębiorstw rolniczych na sytuacje zachodzące w otoczeniu; cechuje się wolnym obrotem kapitału oraz trudnościami w magazynowaniu efektów jej działalności (zwłaszcza produkcji zwierzęcej). Cechy te określają specyfikę działalności rolniczej, ale są jednocześnie przyczynami wahań poziomu cen i produkcji. Ponadto właściciele gospodarstw rolnych często wykazują nieprawidłowe reakcje na zmiany wahań cen i produkcji, co wynika z braku znajomości mechanizmów rynkowych. Działalność rolnicza wiąże się także z długim cyklem produkcyjnym. Przedsiębiorstwa rolnicze obarczone są zatem wysokim ryzykiem. Do najważniejszych rodzajów ryzyka w rolnictwie zalicza się ryzyko przyrodnicze, ryzyko technologiczne, ryzyko organizacyjne, ryzyko ekonomiczne, ryzyko rynkowe, ryzyko cenowe¹⁴. Ponadto istnieje wiele wyników badań na temat specyfiki podejmowanych przez przedsiębiorstwa rolnicze decyzji finansowych¹⁵. Jednostki te wykorzystują przede wszystkim kapitał własny do

¹² Szerzej na temat postępu technicznego i technologicznego w rolnictwie m.in.: **R. Michalek, A. Peszek**, *Wykształcenie rolnika a wskaźnik postępu naukowo-technicznego i wskaźnik efektywności postępu*, *Inżynieria Rolnicza* 2012/2(136), s. 241–248; **M. Kuboń, S. Tabor**, *Technika i technologia transportu a postęp techniczny w produkcji rolniczej*, *Inżynieria Rolnicza* 2010/5(123), s. 97–103.

¹³ **A. Czyżewski, S. Stępień**, *Ograniczanie ryzyka wahań cen i produkcji rolniczej w systemach ubezpieczeniowych*, w: **J. Sokolowski, G. Węgrzyn** (red.), *Ekonomia. Tom 1*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 186, Wrocław 2011, s. 71.

¹⁴ **M.A. Jerzak**, *Zarządzanie ryzykiem jako czynnik stabilizacji dochodów i poprawy konkurencyjności w rolnictwie*, *Roczniki Naukowe SERiA* 2008/X/3, s. 247–248.

¹⁵ **D. Zawadzka**, *Ocena wykorzystania kredytu handlowego przez przedsiębiorstwa rolnicze w Polsce*, w: **H. Zadora, G. Łukasik** (red.), *Finanse w niestabilnym otoczeniu – dylematy i wyzwania. Finanse przedsiębiorstw*, *Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach* nr 107, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2012, s. 331–339; **R. Kata**, *Znaczenie kredytów bankowych w finansowaniu rozwoju rolnictwa*, *Roczniki Naukowe SERiA* 2011a/XIII/2, s. 196–200; **D. Kusz**, *Nakłady inwestycyjne w rolnictwie polskim w latach 1990–2007*, *Roczniki Naukowe SERiA* 2009/XI/2, s. 131–136; **J. Ma, G. Tian**, *Risks, Financing Constraints, and High Savings Ratio in the Rural Economy of China: A Model Incorporating Precautionary Savings and Liquidity Constraints*, *Frontiers of Economics in China* 2006/1, s. 112–125.

finansowania swojej działalności, co wynika zarówno z faktu, iż podmioty te mają ograniczony dostęp do kapitałów zewnętrznych, jak i z awersji kierujących do zadłużania się. W związku z tym cechują się także długim okresem akumulacji kapitału niezbędnego do sfinansowania inwestycji, co wynika z faktu, iż jednostki te generują niskie nadwyżki ekonomiczne.

3. Źródła danych i metodyka badań

Badania, których wyniki zaprezentowano w niniejszym opracowaniu, przeprowadzono w oparciu o dane dotyczące przedsiębiorstw objętych statystyką publiczną Głównego Urzędu Statystycznego w ramach badania *Bilansowych wyników finansowych podmiotów gospodarczych*. Dokonano zatem oceny jednostek prowadzących księgi rachunkowe, które wykazują zatrudnienie wynoszące 10 i więcej osób. Wartości bilansowe prezentowane są według stanu na koniec roku kalendarzowego. W artykule dokonano porównania wartości w czasie w latach 2006–2014. Dane statystyczne zaprezentowano według podstawowego rodzaju działalności prowadzonej przez przedsiębiorstwa na poziomie sekcji i wybranych działów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007). Dla zrealizowania założonego celu dokonano porównania przedsiębiorstw rolniczych, za które uznano jednostki działające w ramach sekcji A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo¹⁶, do przedsiębiorstw przemysłowych, handlowych oraz ogółu jednostek. Sekcje PKD wybrano tak, aby porównać przedsiębiorstwa rolnicze do jednostek, które charakteryzują się podobną specyfiką w zakresie kształtowania struktury majątku (przedsiębiorstwa przemysłowe) oraz wykazują przeciwne tendencje w tym zakresie (przedsiębiorstwa handlowe).

W celu ukazania specyfiki działalności przedsiębiorstw w opracowaniu przedstawiono podstawowe charakterystyki badanych jednostek, do których zaliczono m.in. strukturę majątku, strukturę źródeł finansowania oraz wskaźnik poziomu kosztów (relacja kosztów uzyskania przychodów z całokształtu działalności do przychodów z całokształtu działalności). Ponadto zastosowano następujące mierniki sprawności działania przedsiębiorstw¹⁷: wskaźnik globalnego obrotu aktywami (relacja przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów do średniego stanu aktywów); wskaźnik rotacji aktywów trwałych (relacja przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów do średniego stanu aktywów trwałych); wskaźnik

¹⁶ Dane za lata 2006–2008 nie obejmują przedsiębiorstw zajmujących się rybactwem.

¹⁷ Konstrukcję wskaźników przyjęto za M. Sierpińską oraz T. Jachną [M. Sierpińska, T. Jachna, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 177–194].

rotacji aktywów obrotowych (relacja przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów do średniego stanu aktywów obrotowych); wskaźnik rotacji zapasów (relacja przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów do średniego stanu zapasów); wskaźnik rotacji kapitałów własnych (relacja przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów do średniego stanu kapitału własnego); wskaźnik rotacji zobowiązań (relacja przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów do średniego stanu zobowiązań).

Dla zrealizowania zamierzonego celu wykorzystano następujące metody badawcze: a) analiza piśmiennictwa w zakresie finansów przedsiębiorstw, a zwłaszcza jednostek z sektora rolnego; b) analiza danych – opisowa i tabelaryczna metoda prezentacji danych; c) metody statystyczne – wskaźniki struktury oraz dynamiki; d) metoda porównawcza – ujęcie porównawcze danych dotyczących przedsiębiorstw rolniczych, przemysłowych, handlowych oraz ogółu badanych jednostek. Badania, których wyniki zaprezentowano w opracowaniu, przeprowadzono w dwóch etapach. W pierwszym dokonano oceny podstawowych danych charakteryzujących badane podmioty, w celu ukazania specyfiki działalności tych jednostek. W drugim etapie badań przeprowadzono analizę wskaźników sprawności działania przedsiębiorstw, zarówno tych dotyczących posiadanych zasobów majątkowych, jak i związanych ze źródłami finansowania.

4. Wyniki badań

Przedsiębiorstwa rolnicze – podobnie jak jednostki przemysłowe, cechują się relatywnie wysokim udziałem aktywów trwałych w strukturze wszystkich zasobów¹⁸. W przypadku obu wymienionych grup wskaźnik ten kształtował się średnio w badanym okresie na poziomie 62,0%. Należy jednak podkreślić zmiany zachodzące w zasobach majątkowych analizowanych przedsiębiorstw. Na początku badanego okresu udział aktywów trwałych w strukturze majątku podmiotów z sektora rolnego wynosił 65,0%, na koniec badanego okresu uległ jednak zmniejszeniu o 7,7 p.p. W przypadku podmiotów przemysłowych tendencje były odwrotne – udział aktywów trwałych wzrósł o 6,5 p.p. W ogóle badanych przedsiębiorstw aktywa trwałe stanowiły średnio 59,9% majątku. Odmianą specyfikę w zakresie struktury posiadanych zasobów wykazują jednostki specjalizujące się w handlu. W ich przypadku średnio 60,9% majątku stanowią środki obrotowe.

¹⁸ Por: **D. Zawadzka, E. Szafraniec-Siluta**, *Rentowność aktywów przedsiębiorstw rolniczych w Polsce – ocena porównawcza*, Roczniki Naukowe SERiA 2015/VII/6, s. 340.

Zróznicowanie w działalności badanych przedsiębiorstw jest zauważalne także w przypadku analizy źródeł finansowania. Zdecydowanie najwyższym udziałem kapitałów własnych w strukturze pasywów cechują się przedsiębiorstwa rolnicze (średnio 73,3% w latach 2006–2014). Wykorzystanie kapitału bezterminowego preferują także jednostki przemysłowe (analogicznie 55,0%) oraz ogół badanych przedsiębiorstw (51,03%). Jednostki handlowe stosują agresywną strategię finansowania działalności, o czym świadczy udział zobowiązań i rezerw na zobowiązania w strukturze pasywów wahający się od 57,6 (2009 r.) do 60,3% (2008 r.).

Należy także podkreślić, iż wyłącznie w przypadku przedsiębiorstw rolniczych zauważalny jest spadek liczby jednostek objętych badaniem w ramach *Bilansowych wyników finansowych podmiotów gospodarczych* (spadek o 228 przedsiębiorstw w 2014 r. w stosunku do 2006 r.). Mimo to jednostki te odnotowały ponad 24-krotny wzrost wartości wyniku finansowego na koniec badanego okresu w porównaniu do 2006 r. Wyniki osiągane przez pozostałe badane grupy przedsiębiorstw były znacznie niższe (analogicznie 1,4 – przedsiębiorstwa ogółem, 1,3 – przedsiębiorstwa przemysłowe, 1,4 – przedsiębiorstwa handlowe).

W dalszej części badań dokonano oceny sprawności działania przedsiębiorstw ogółem, rolniczych, handlowych oraz przemysłowych prowadzących działalność w Polsce w latach 2007–2014. Wyniki badań w tym zakresie przedstawiono w tabeli 1.

TABELA 1: *Wskaźniki sprawności działania przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007–2014*

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Przedsiębiorstwa ogółem								
Wskaźnik globalnego obrotu aktywami	1,30	1,25	1,17	1,20	1,23	1,20	1,16	1,13
Wskaźnik rotacji aktywów trwałych	2,17	2,10	1,97	2,01	2,11	2,03	1,92	1,84
Wskaźnik rotacji aktywów obrotowych	3,23	3,11	2,91	2,95	2,99	2,94	2,95	2,92
Wskaźnik rotacji zapasów	12,23	11,46	11,02	11,73	11,84	11,22	11,10	11,10
Wskaźnik rotacji kapitałów własnych	2,49	2,42	2,30	2,32	2,44	2,38	2,29	2,24
Wskaźnik rotacji zobowiązań ogółem	2,72	2,60	2,40	2,47	2,50	2,42	2,36	2,27
Przedsiębiorstwa rolnicze								
Wskaźnik globalnego obrotu aktywami	0,57	0,52	0,57	0,62	0,64	0,61	0,61	0,60
Wskaźnik rotacji aktywów trwałych	0,86	0,79	0,89	1,03	1,04	0,99	1,02	1,03

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Wskaźnik rotacji aktywów obrotowych	1,67	1,57	1,59	1,55	1,64	1,58	1,50	1,43
Wskaźnik rotacji zapasów	6,69	5,89	5,90	6,46	7,04	6,61	6,62	6,63
Wskaźnik rotacji kapitałów własnych	0,78	0,72	0,79	0,86	0,86	0,81	0,82	0,81
Wskaźnik rotacji zobowiązań ogółem	2,05	1,93	2,10	2,21	2,42	2,45	2,38	2,28
Przedsiębiorstwa przemysłowe								
Wskaźnik globalnego obrotu aktywami	1,29	1,21	1,11	1,03	1,07	1,15	1,09	1,05
Wskaźnik rotacji aktywów trwałych	2,17	2,00	1,79	1,55	1,65	1,83	1,70	1,63
Wskaźnik rotacji aktywów obrotowych	3,17	3,08	2,90	3,03	3,07	3,06	3,06	2,99
Wskaźnik rotacji zapasów	10,86	10,38	10,13	10,99	10,92	10,26	10,05	10,02
Wskaźnik rotacji kapitałów własnych	2,37	2,23	2,05	2,07	2,14	2,06	1,95	1,89
Wskaźnik rotacji zobowiązań ogółem	2,82	2,65	2,43	2,56	2,65	2,58	2,50	2,39
Przedsiębiorstwa handlowe								
Wskaźnik globalnego obrotu aktywami	2,76	2,63	2,41	2,36	2,45	2,54	2,51	2,44
Wskaźnik rotacji aktywów trwałych	7,43	7,07	6,12	5,53	5,98	6,69	6,44	6,16
Wskaźnik rotacji aktywów obrotowych	4,38	4,20	3,96	4,11	4,14	4,09	4,10	4,04
Wskaźnik rotacji zapasów	12,00	11,03	10,46	11,17	11,34	10,84	10,66	10,33
Wskaźnik rotacji kapitałów własnych	6,90	6,62	5,85	5,84	6,24	6,31	6,09	5,84
Wskaźnik rotacji zobowiązań ogółem	4,59	4,37	4,06	4,25	4,30	4,24	4,26	4,18

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS [*Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2006 (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) roku*, GUS, Warszawa 2007 (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015)].

Pierwszą z analizowanych miar jest wskaźnik globalnego obrotu aktywami, który odzwierciedla sprawność działania przedsiębiorstwa w zakresie wykorzystania posiadanych zasobów do generowania przychodów ze sprzedaży. Zdecydowanie najwyższym poziomem tego wskaźnika cechują się jednostki specjalizujące się w handlu (średnio 2,51 w badanym okresie). Wskaźniki na zbliżonym poziomie uzyskały przedsiębiorstwa ogółem (1,21) oraz jednostki przemysłowe (1,13).

W przypadku jednostek z sektora rolnego przychody ze sprzedaży przewyższają wartość zgromadzonego majątku zaledwie przeciętnie 0,59 razy, co potwierdza prezentowany w literaturze pogląd o dużym znaczeniu specyfiki działalności dla sprawności działania. Mimo że jednostki rolnicze osiągnęły wysoki wzrost wyniku finansowego na przestrzeni badanych lat, to analizowana miara uległa zwiększeniu zaledwie o 0,03 w 2014 r. w stosunku do 2006 r. Wynika to z faktu, iż wartość przychodów wzrosła o 93,05% przy jednoczesnym wzroście aktywów o 70,18%. Zjawisko to można oceniać zarówno pozytywnie, jak i negatywnie. Wysoki wzrost wartości majątku świadczy o intensywnych procesach inwestycyjnych w rolnictwie, co powinno przyczyniać się do wzrostu nadwyżek ekonomicznych osiąganych w przyszłości. Potwierdzeniem tego jest także analiza wskaźnika poziomu kosztów (tabela 2), z której wynika, że jednostki z sektora rolnego obniżyły relacje kosztów z całokształtu działalności w stosunku do odpowiadających im przychodów o 15,9 p.p., co może być efektem modernizacji posiadanego majątku. Z drugiej jednak strony analiza wyników wskaźnika rotacji aktywów trwałych świadczy o niskiej produktywności tego majątku, a zatem wskazuje na konieczność osiągania wyższej efektywności w tym zakresie. Średnia wartość analizowanej miary dla przedsiębiorstw rolniczych wyniosła odpowiednio 0,96, dla pozostałych badanych grup natomiast osiągnęła następujące wartości: 1,79 (przemysł); 2,02 (ogół przedsiębiorstw); 6,43 (handel). Przedsiębiorstwa przemysłowe cechują się zbliżonym poziomem udziału aktywów trwałych w strukturze majątku do wyniku sektora rolnego, mimo to cechują się wyższą produktywnością majątku.

TABELA 2: *Wskaźnik poziomu kosztów przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006–2014 (w %)*

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Przedsiębiorstwa ogółem	94,68	93,87	95,92	95,06	94,76	95,24	95,70	95,62	95,60
Przedsiębiorstwa rolnicze	98,83	91,59	95,76	92,16	91,11	88,25	87,54	88,29	82,93
Przedsiębiorstwa przemysłowe	93,45	93,14	95,88	94,50	93,74	93,40	94,64	94,46	94,80
Przedsiębiorstwa handlowe	96,95	96,44	97,20	97,51	97,19	97,53	97,88	97,58	97,56

Źródło: jak w tabeli 1.

Kolejną analizowaną miarą jest wskaźnik globalnego obrotu aktywami obrotowymi. Przedsiębiorstwa handlowe cechują się zdecydowanie wyższym udziałem aktywów obrotowych w strukturze majątku, a ich efektywność w tym zakresie jest najwyższa w porównaniu do pozostałych grup. Średnia wartość analizowanej miary wyniosła 4,13. Najniższy wynik w tym zakresie ponownie osiągnęły przedsiębiorstwa rolnicze (1,57). Wyniki te potwierdzają wysoką

sprawność działania jednostek z sektora handlowego oraz niską w przypadku jednostek rolnych. O znaczeniu specyfiki działalności dla osiągniętych wyników w zakresie aktywności gospodarczej świadczą także poziomy wskaźnika rotacji zapasów. Wysoki poziom tej miary świadczy o szybkim obrocie zapasami, który powinien przyczyniać się do zwiększenia zysku m.in. poprzez ograniczenie kosztów związanych z magazynowaniem. Przedsiębiorstwa rolnicze osiągnęły średni wynik w tym zakresie na poziomie 6,48, ogół przedsiębiorstw natomiast prawie dwukrotnie wyższy (11,46). Jest to spowodowane znaczeniem zapasów w rolnictwie. Ich poziom kształtowany jest zarówno czynnikami zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi. Wynika on z sezonowości produkcji, z naturalnego procesu wytwórczego, z uwarunkowań lokalnych rynków zbytu oraz przede wszystkim z ukierunkowania produkcji¹⁹, a zatem w dużej mierze ze specyfiki działalności.

Na podstawie wskaźnika rotacji kapitałów własnych można dokonać oceny poziomu przychodów netto ze sprzedaży przypadającego na jeden złoty kapitału własnego zaangażowanego w działalność przedsiębiorstwa. Badane jednostki charakteryzują się rozbieżnościami w uzyskiwanych wynikach. W przypadku sektora handlowego analizowana miara wyniosła średnio aż 6,21, jednostki z sektora rolnego natomiast osiągnęły wynik ponad siedem razy niższy. Jest to częściowo związane ze strukturą finansowania, bowiem przedsiębiorstwa rolnicze wykorzystują głównie kapitał własny, jednostki handlowe natomiast zobowiązania. Jednakże wskaźnik rotacji zobowiązań jest także korzystniejszy dla drugiej z analizowanych grup. Średnia wartość relacji przychodów netto ze sprzedaży produktów towarów i materiałów do zobowiązań w przypadku tych podmiotów wyniósł 4,28. Biorąc pod uwagę wyniki osiągnięte dla pozostałych grup przedsiębiorstw, należy jednak stwierdzić, że jednostki z sektora rolnego cechuje relatywnie dobra zdolność do obsługi długu. Na jeden złoty zobowiązań w badanym okresie przypadły średnio 2,23 złote przychodów.

5. Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski końcowe:

- W strukturze aktywów przedsiębiorstw rolniczych, przedsiębiorstw przemysłowych oraz ogółu badanych jednostek przeważają aktywa trwałe. Jednostki

¹⁹ Szerzej na temat gospodarowania zapasami w przedsiębiorstwach rolniczych: **M. Wasilewski**, *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania zapasami w przedsiębiorstwach rolniczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2004, s. 1–242.

z sektora handlowego charakteryzują się wysokim wykorzystaniem majątku obrotowego w prowadzonej działalności.

- Przedsiębiorstwa rolnicze wykorzystują przede wszystkim kapitał własny do finansowania działalności. Ogół przedsiębiorstw oraz jednostki z sektora przemysłowego finansują swoją działalność w podobnym zakresie kapitałem własnym oraz obcym, podmioty handlowe natomiast korzystają głównie z obcych źródeł finansowania.
- Badane przedsiębiorstwa z sektora rolnego wykazują niską sprawność działania zarówno w zakresie wykorzystania aktywów trwałych i obrotowych, jak i odnośnie do źródeł finansowania. Analizowane wskaźniki dla omawianych przedsiębiorstw osiągnęły niższy poziom zarówno w stosunku do jednostek posiadających podobną strukturę majątku (przedsiębiorstwa przemysłowe), jak i tych, które wykorzystują przede wszystkim aktywa obrotowe do swej działalności (przedsiębiorstwa handlowe). Poziom wskaźników uzyskanych przez analizowane grupy przedsiębiorstw jest zróżnicowany.

Reasumując przeprowadzone badania, należy stwierdzić, iż specyfika działalności wpływa na sprawność działania przedsiębiorstw. Spośród badanych grup najwyższą efektywność osiągały przedsiębiorstwa handlowe, najniższą zaś przedsiębiorstwa rolnicze. Biorąc jednak pod uwagę rozwój inwestycji rzeczowych w rolnictwie, poziom wzrostu wartości wyniku finansowego oraz obniżenie wskaźnika poziomu kosztów, można przypuszczać, iż wskaźniki sprawności działania przedsiębiorstw rolniczych będą wzrastały.

Bibliografia

Opracowania

- Ball V. Eldon, Lindamood W.A., Nehring Richard, Mesonada Carlos San Juan**, *Capital as a Factor of Production in OECD Agriculture: Measurement and Data*, Applied Economics 2008/40/10, s. 1253–1277.
- Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2006 (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) roku*, GUS, Warszawa 2007 (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015).
- Czyżewski Andrzej, Stępień Sebastian**, *Ograniczanie ryzyka wahań cen i produkcji rolniczej w systemach ubezpieczeniowych*, w: Jerzy Sokołowski, Grażyna Węgrzyn (red.), *Ekonomia. Tom 1*, Prace Naukowe UE we Wrocławiu nr 186, Wrocław 2011, s. 71.
- Echevarria Cristina**, *A Three-Factor Agricultural Production Function: The Case of Canada*, International Economic Journal 1998/12/3, s. 63–75.
- Grzelak Aleksander**, *Związki gospodarstw rolnych z rynkiem w Polsce po roku 1990. Próba określenia intensywności i efektywności*, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2008, s. 20–24.

- Jerzak Michał**, *Zarządzanie ryzykiem jako czynnik stabilizacji dochodów i poprawy konkurencyjności w rolnictwie*, Roczniki Naukowe SERiA 2008/X/3, s. 247–248.
- Kata Ryszard**, *Endogeniczne i instytucjonalne czynniki kształtujące powiązania finansowe gospodarstw rolnych z bankami*, Prace Naukowe Wydziału Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Seria: Monografie i Opracowania nr 14, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2011, s. 32–36.
- Kata Ryszard**, *Znaczenie kredytów bankowych w finansowaniu rozwoju rolnictwa*, Roczniki Naukowe SERiA 2011a/XIII/2, s. 196–200.
- Kuboń Maciej, Tabor Sylwester**, *Technika i technologia transportu a postęp techniczny w produkcji rolniczej*, Inżynieria Rolnicza 2010/5(123), s. 97–103.
- Kusz Dariusz**, *Nakłady inwestycyjne w rolnictwie polskim w latach 1990–2007*, Roczniki Naukowe SERiA 2009/XI/2, s. 131–136.
- Łukasik Grażyna**, *Podstawy nowoczesnego zarządzania finansami przedsiębiorstwa*, w: Aurelia Bielawska (red.), *Nowoczesne zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 14.
- Ma Junlu, Tian Gang**, *Risks, Financing Constraints, and High Savings Ratio in the Rural Economy of China: A Model Incorporating Precautionary Savings and Liquidity Constraints*, *Frontiers of Economics in China* 2006/1, s. 112–125.
- Marks-Bielska Renata**, *Rynek ziemi rolniczej w Polsce – uwarunkowania i tendencje rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2010, s. 24–31.
- Michalek Rudolf, Peszek Agnieszka**, *Wykształcenie rolnika a wskaźnik postępu naukowo-technicznego i wskaźnik efektywności postępu*, Inżynieria Rolnicza 2012/2(136), s. 241–248.
- Michalek Rudolf**, *Uwarunkowania kształtujące model współczesnego rolnictwa*, *Problemy Inżynierii Rolniczej* 2013 (VII–IX)/3(81), s. 18.
- Randrianarisoa Jean-Claude, Minten Bart**, *Agricultural Production, Agricultural Land and Rural Poverty in Madagascar*, FOFIFA/Cornell University, Working Paper, September 2001, s. 1–46.
- Sierpińska Maria, Jachna Tomasz**, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 177–194.
- Wasilewski Mirosław**, *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania zapasami w przedsiębiorstwach rolniczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2004, s. 1–242.
- Zawadzka Danuta, Szafraniec-Siluta Ewa**, *Rentowność aktywów przedsiębiorstw rolniczych w Polsce – ocena porównawcza*, Roczniki Naukowe SERiA 2015/XVII/6, s. 339–345.
- Zawadzka Danuta**, *Ocena wykorzystania kredytu handlowego przez przedsiębiorstwa rolnicze w Polsce*, w: Halina Zadora, Gabriela Łukasik (red.), *Finanse w niestabilnym otoczeniu – dyalematy i wyzwania. Finanse przedsiębiorstw*, *Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Wydziałowe UE w Katowicach* nr 107, Wydawnictwo UE w Katowicach, Katowice 2012, s. 331–339.
- Zawadzka Danuta, Sobiech Jan** (red.), *Wzrost i alokacja aktywów finansowych i rzeczowych rolników (przedsiębiorstw rolniczych i gospodarstw domowych) Pomorza Środkowego*, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2014.
- Zawadzka Danuta**, *Struktura kapitału przedsiębiorstwa*, w: Aurelia Bielawska (red.), *Nowoczesne zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 84–86.
- Zięta Wojciech**, *Organizacja gospodarstw rolniczych*, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa 1984, s. 32–34.

Ewa SZAFRANIEC-SILUTA

**SPECIFICITY OF ACTIVITY AND OPERATING EFFICIENCY OF ENTERPRISES
IN POLAND WITH PARTICULAR CONSIDERATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES**

(Summary)

The present study covers an assessment of the operating efficiency of enterprises in Poland. Special attention was drawn to entities from the agricultural sector, which were compared with those entities that deal with industry, trade and the total of enterprises covered by the research within the framework of The Balance Sheet Financial Results of Economic entities in the years of 2006–2014. An assessment of the significance of the specificity of the activities of enterprises from selected PKD sections in relation to their operating efficiency is the purpose of the research whose results were presented in the article. The enterprises examined from the agricultural sector demonstrate low operating efficiency: as regards the use of both fixed and current assets and in relation to financing sources. The indexes analyzed for the enterprises in question achieved a lower level both in relation to those entities that possess similar asset structures (industrial enterprises) and to those which use above of all current assets in their operation (trade enterprises). The level of the indexes obtained by the analyzed groups of enterprises is diversified.

Keywords: agricultural enterprises; specificity of activity; operating efficiency